

Wolfgang Brezinka. *Pädagogik in Österreich : die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis 21. Jahrhunderts.* Band 4. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2014., 1072 str.

Gotovo desetljeće i pol od izlaska prvog sveska voluminoznoga djela *Pädagogik in Österreich* neumorni doajen europske pedagogije, *professor emeritus* za znanost o odgoju i redovni član Austrijske akademije znanosti Wolfgang Brezinka objavio je četvrti, posljednji svezak svojega kasnog djela, čime je dovršen dva desetljeća dug rad na istraživanju i pisanju povijesti pedagogije kao studijske discipline na austrijskim sveučilištima od početaka do danas. Prije nego što se detaljnije osvrnemo na aktualni četvrti svezak, podsjetit ćemo se što smo 2008. u *Analima* napisali o prva tri sveska:

Na gotovo 3000 stranica u tri sveska prikazan je povijesni razvoj katedri za pedagogiju na austrijskim sveučilištima od početaka do današnjih dana. Iz opredjeljenja za “institucionalnu” povijest pedagogije proizašla je i struktura djela, tj. podjela prema sveučilištima i institucijama. Naravno, povijest katedri podrazumijeva u ovom slučaju i povijest svih profesora koji su predavali pedagogiju na austrijskim sveučilištima. Već nakon objave prvog sveska knjiga je od stručne kritike proglašena “standardnim djelom europske povijesti odgoja” koje je svojom “*nemilosrdnom analizom i napetim stilom* postavilo nova mjerila”.

Prvi svezak objavljen je 2000. godine. U uvodnom dijelu, na 230 stranica, daje se opći pregled školstva, sveučilišta i pedagogije u Habsburškom Carstvu odnosno Austro-Ugarskoj Monarhiji te Republici Austriji. Put od nauka o odgoju preko katedri za pedagogiju do znanosti o odgoju prikazan je prvenstveno na temelju istraživanja pedagogije na sveučilištima s njemačkim govornim jezikom. Iako “pogled na pedagogiju na sveučilištima ‘*nenjemačkog*’ jezika”, zauzima malo prostora u ovom uvodu, on je svejedno nezaobilazan izvor za sva buduća istraživanja povijesti pedagogije u bivšim zemljama članicama Monarhije. Neke od njih su se već odlučile za prijevod ovog uvoda i njegovo objavljivanje kao zasebne publikacije. Drugi dio prvog sveska posvećen je pedagogiji na Sveučilištu u Beču, gdje je 1805. godine u okviru novog plana filozofskih studija prvi put uvedena “pedagogija” kao samostalan predmet s vlastitom katedrom. Prvi je profesor od 1806. do 1810. godine bio Vinzenz Eduard Milde, autor i udžbenika koji je 1814. godine službeno propisan za sve pedagoške katedre. Nakon što se 1817. ugasila katedra za pedagogiju predavanja su, do njezine ponovne uspostave (1871.), držali pretežito suplenti iz svećeničkih redova. Skoro 200 godina povijesti pedagogije kao akademske discipline predstavljeno je kritički i činjenično portretiranjem osoba koje su tu povijest kreirale te vrednovanjem njihovih (u)djela.

U drugom svesku (2003.), na nešto više od 1000 stranica, prikazan je razvoj pedagogije na sveučilištima u Pragu, Grazu i Innsbrucku. Sveučilište u Pragu bilo je prvo sveučilište u Habsburškoj Monarhiji na kojem su održana “predavanja o umijeću odgoja”. Držao ih je 1771. godine Karl Heinrich Seibt, prvi sveučilišni profesor u Monarhiji koji je umjesto na latinskom predavanja držao na njemačkom jeziku. Povijesni razvoj pedagogije na Praškom sveučilištu, koje je 1882. godine podijeljeno na njemačko i češko, prati se do 1945. godine, kada je ukinuto Njemačko sveučilište u Pragu. Profesure za pedagogiju uspostavljene su 1872. u Pragu, 1904. u Grazu i 1959. u Innsbrucku.

Treći svezak (2008.) posvećen je razvoju pedagogije na sveučilištima u Černovicima (do 1918.) te Salzburgu i Linzu do 2006. godine.

Četvrti svezak ima 1072 stranice i bavi se pedagogijom na Ekonomskom sveučilištu u Beču i na Sveučilištu u Klagenfurtu te daje zaključni pregled i bilancu dvostoljetnoga razvoja pedagogije na austrijskim sveučilištima. Upravo je ovo posljednje zanimljivo i stručnoj zajednici izvan Austrije, osobito u zemljama u kojima se pedagogija razvijala po sličnom modelu. Odnosi se to, dakako, i na početak razvoja pedagogije u Hrvatskoj. Brezinka razlikuje tri faze razvoja pedagogije na sveučilištima ili, kako kaže, postoje tri maha institucionalizacije pedagoških katedri: za prvo je razdoblje, od 1805. do 1848., karakteristična praktična pedagogija, od 1865. do 1964. dominirala je filozofska pedagogija, a od 1965. znanost o odgoju. Što je odredilo te ključne godine? Početak je nedvojbeno bio posljedica ozračja stvorenog za vladavine Marije Terezije, kada se javljaju prva razmišljanja o pedagogiji kao predmetu podučavanja i prva pojedinačna predavanja o umijeću odgoja što ih je 1770-ih na Sveučilištu u Pragu držao Karl Heinrich Seibt (1735. – 1806.). Godine 1805. Austrija je bila prva država na svijetu koja je na svim svojim sveučilištima, licejima i filozofskim učilištima uvela katedre za “nauk o odgoju” (*Erziehungskunde*). Faza “praktičnog nauka o odgoju” završava s reformom austrijskoga visokog školstva 1848., a početak druge faze označuje prva austrijska habilitacija iz pedagogije 1865. na Sveučilištu u Beču, kada je Theodor Vogt (1835. – 1906.) postao privatnim docentom. Stoljeće filozofske pedagogije završava 1964., kada je donesena uredba o osnivanju katedri za znanost o odgoju i njezine pomoćne znanosti na austrijskim sveučilištima. Od 1965. traje treće razdoblje pedagogije kao sveučilišne discipline, a obilježava ga brza institucionalna i kadrovska ekspanzija te znanstvenost, diferencijacija i specijalizacija.

Osobito je zanimljiv Brezinkin “komparativni pogled u inozemstvo njemačkog govornog područja” – konkretno u razvoj pedagogije na njemačkim i švicarskim sveučilištima od prvih profesura (Ernst Christian Trapp 1779. u pruskom Halleu) i pedagogije kao sporednoga predmeta u akademskoj izobrazbi do samostalnoga diplomskog, magistarskog i doktorskog studija. Na tom su putu mnoga velika imena njemačke i europske filozofije i pedagogije kao što su Immanuel Kant (1724. – 1804.), Friedrich Herbart (1776. – 1841.), Friedrich Schleiermacher (1768. – 1834.), Heinrich Gustav Brzoska (1807. – 1839.), Karl Volkmar Stoy (1815. – 1885.), Wilhelm Rein (1847. – 1929.), Tuiskon Ziller (1817. – 1882), Peter Petersen (1884. – 1952.) i mnogi drugi.

Posljednje poglavlje u knjizi, pod naslovom “Rückblick und Ausblick” (Pogled unatrag i pogled naprijed), svojevrсна je bilanca razvoja pedagogije kao akademske discipline i promišljanje o njezinoj budućnosti. Brezinka konstatira da je pedagogija od uvođenja na austrijska, njemačka i švicarska sveučilišta tijekom idućih 150 godina bila zapostavljeni sporedni predmet sa slabim znanstvenim ugledom. Bilo je to razdoblje pedagogije kao praktične discipline. Budući da krajem 19. i početkom 20. stoljeća nije mogla ići ukorak s napretkom empirijskih znanosti i kritičke filozofije, osporavao joj se karakter punovrijedne znanosti. “Poznanstvenje” pedagogije i njezina transformacija iz sporednoga u glavni predmet koji privlači veliki broj studenata karakteristični su za posljednja tri desetljeća 20. stoljeća. U cjelini gledano, riječ je o “nejasnom programu” i uspjehu “u profesionalno-političkom smislu”, a u teorijskom je pogledu pedagogija još uvijek daleko od ideala. Ona se i dalje smatra “teško pojmljivom znanostu” skromnog znanstvenog blaga enciklopedijskoga karaktera koje se teško može znanstveno integritirati. Izlaz iz ovog stanja, svojevrсне klopke u kojoj se pedagogija nalazi, Brezinka, dosljedno sebi, vidi u organiziranju znanja i podjeli posla odnosno u trojstvu pedagogije kao empirijske znanosti o odgoju, filozofije odgoja i praktične pedagogije.

Pädagogik in Österreich opsežno je kasno djelo jednog od najpoznatijih živućih europskih pedagoga u kojem sustavno, sveobuhvatno i kritički daje pregled razvoja pedagogije kao akademske discipline na austrijskim sveučilištima. Rezultat je to dvadesetogodišnjega istraživanja i više od pola stoljeća aktivnog sudjelovanja u znanstvenoj pedagoškoj zajednici, a može se sažeti u latinsku sintagmu *opus magnum*.

Štefka Batinić

Dinko Župan. *Mentalni korzet. Spolna politika obrazovanja žena u Banskoj Hrvatskoj (1868 – 1918)*. Osijek – Slavonski Brod: Učiteljski fakultet u Osijeku – Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2013., 231 str.

U zajedničkom izdanju Učiteljskoga fakulteta u Osijeku (danas Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti) i Hrvatskoga instituta za povijest, Podružnice za povijest Slavonije, Baranje i Srijema izišla je studija *Mentalni korzet. Spolna politika obrazovanja žena u Banskoj Hrvatskoj (1868 – 1918)* autora dr. sc. Dinka Župana, višega znanstvenog suradnika u spomenutoj podružnici Hrvatskoga instituta za povijest. Kao što je objašnjeno u proslavu, djelo je prerađena doktorska disertacija *Obrazovanje žena u Banskoj Hrvatskoj (1968 – 1918)*, koju je autor obranio 2006. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

U prvom poglavlju autor objašnjava na koje se filozofske koncepcije u svojem radu poziva: to su teorija moći Michela Foucaulta te kritička analiza konstrukcije ženskoga identiteta autorica Joan Wallach Scott i Judith Butler. Također iznosi da je prihvatio pojam spol prema teoriji performativnosti Judith Butler, koja tumači da naše ponašanje nije posljedica našega spolnog identiteta, nego je naš spolni identitet posljedica obrazaca spolnih ponašanja normiranih u pojedinom društvu. Istraživanje se dakle bavi